

Bristande social kompetens skäl till ungas arbetslöshet

Dagens Nyheter den 6 juli 2013

Nästan 15 procent av unga mellan tjugo och tjugofem är i dag sysslösa – de varken arbetar eller studerar. Därutöver finns dold arbetslöshet i form av arbetsmarknadspolitiska åtgärder och studerande som hellre skulle arbeta. Teknologisk utveckling och konkurrens från lågkostnadsländer har gradvis eroderat efterfrågan på jobb som unga utan högskoleutbildning tidigare utförde. Många av dessa jobb har försvunnit, troligen för alltid. Fallande skolresultat hade därför inte kunnat komma vid en sämre tidpunkt; samtidigt som kunskapskraven har ökat sjunker kunskapsnivån bland unga.

Dessa problem är väl kända och har fått stor uppmärksamhet. Vi misstänker att det finns ytterligare en bidragande förklaring till ungdomsarbetslösheten utöver bristfällig kunskapsnivå, nämligen bristande inläring av ”mjuka” kompetenser.

Forskningen har de senaste åren alltmer uppmärksammat så kallade icke-kognitiva färdigheter såsom självdisciplin, social kompetens, motivation, arbetsmoral, uthållighet, pålitlighet, punktlighet och emotionell stabilitet.

En som betonat de icke-kognitiva egenskapernas avgörande betydelse på arbetsmarknaden är Nobelpristagaren James Heckman. Icke-kognitiva färdigheter tycks vara lika viktiga för framgång som kognitiva färdigheter, och har visat sig vara lättare att träna upp. En svensk studie av Erik Lindqvist och Roine Westman visade att bättre icke-kognitiva färdigheter bland unga minskade risken för arbetslöshet i vuxenlivet.

Internationella undersökningar slår fast att svenska elevers kunskaper sjunkit kraftigt. Att mäta hur de icke-kognitiva färdigheterna utvecklats är svårare. Mycket talar för att även dessa sjunkit, åtminstone inom den ungdomsgrupp som har problem på arbetsmarknaden. Brist på mjuka kompetenser förklarar delvis paradoxen att unga har problem att hitta jobb samtidigt som arbetsgivare har svårt att rekrytera även till jobb utan krav på högre utbildning.

I en rapport till Framtidskommissionen (2012) skriver Nils Karlson och Ola Skåberg:

”Sammanlagt 8.082 företagsledare blev tillfrågade om vad de anser vara de främsta skälen till att ungdomar har svårare att få jobb än äldre personer. Hela 90 procent av dem som fyllde i det öppna svarsalternativet (19 procent) påpekar just bristen på social kompetens hos ungdomar. Yngre personer anses ha en negativ inställning, vara dåliga på att passa tider och ha en ren ovilja till arbete.”

Det är viktigt att inte moralisera över bristen på dessa färdigheter bland grupper av ungdomar. De ungas förhållningssätt är en produkt av den miljö de vuxit upp i, en miljö som de vuxna skapat. Det är de vuxnas ansvar att förbereda unga för arbetslivet. Utöver ämneskunskaper inkluderar detta mjuka kompetenser, som helst tränas tidigt, då de är svårare att träna upp senare. Skolan och vuxenvärlden misslyckas i dag i många fall med båda dessa uppgifter.

Skolan har inte alls som förr fokus på de icke-kognitiva färdigheterna. Detta trots att karaktärsbyggande, att ställa krav på prestation och att lära ut pålitlighet och arbetsetik gynnar både den som studerar vidare och den som börjar arbeta. Icke-kognitiva färdigheter tränas delvis i hemmet genom uppfostran, men samhället kan utöver detta spela en central roll:

- Expanderad förskola. James Heckmans forskning har visat att insatser i tidig ålder har starka effekter på icke-kognitiva färdigheter, inte minst för barn från hem med låg socioekonomisk status. Förskolan är särskilt viktigt för de barn vars föräldrar inte har ett jobb.
- Fler sommarjobb. Många av de färdigheter vi nämnt tränas bäst genom praktisk erfarenhet av riktiga jobb. När det ställs krav på prestation och ansvarstagande tränas dessa egenskaper automatiskt. Sommarjobb kan vara en viktig väg in på arbetsmarknaden. Socialdemokraternas förslag om garanterat sommarjobb är därför ett bra förslag ur utbildningssynpunkt. Det är dock viktigt att facket inte pressar upp lönerna, vilket skulle leda till att färre sommarjobb skapas.
- Skolan har stort ansvar. Vi misstänker att problemen delvis beror på att skolan och i viss mån högskolan i dag är en "skyddad verkstad". Kraven på eleverna har successivt sjunkit. Arbetstakten är låg och studenter kan i regel komma undan med sena inlämningar, etcetera, genom ursäkter och förhandling med de vuxna. Det anses vara skolans uppgift att göra alla arbetsmoment roliga och undermåliga prestationer leder sällan till omedelbara konsekvenser. Denna miljö förbereder inte för ett krävande arbetsliv. Stora grupper ungdomar har i dag en orealistisk bild både när det gäller vilka prestationer som förväntas och vad arbetsgivare kan erbjuda. Verkligheten blir en kalldusch när arbetsgivare inte accepterar svaga prestationer oavsett förklaringar samt att många arbetsmoment till sin natur är monotona.

Ett förslag är att öka arbetstakten i utbildningen i kombination med mer kontinuerlig och strukturerad utvärdering. Betygen kan i större utsträckning baseras på veckovisa inlämningsuppgifter och flera mindre tester. Därigenom hålls arbetstakten hög under hela terminen, samtidigt som studenterna tränas i självkontroll. Denna modell tillämpas med framgång av amerikanska elituniversitet som Harvard, Stanford och University of Chicago.

Även i framtiden kommer det att finnas många jobb som inte fordrar specifik högre utbildning, men som kräver att arbetstagaren är ansvarstagande, har rätt attityd, kommer i tid och bemöter kunder väl. I grunden är detta goda nyheter: utbildningskraven är inte så snabbt stigande att alla utan högskoleutbildning i framtiden blir arbetslösa. Detta förutsätter dock att unga får en bredare träning, det vill säga inte bara teoretisk kunskap, utan även mjuka kompetenser.

Magnus Henrekson

professor och vd, Institutet för näringslivsforskning (IFN)

Tino Sanandaji

doktor i public policy från University